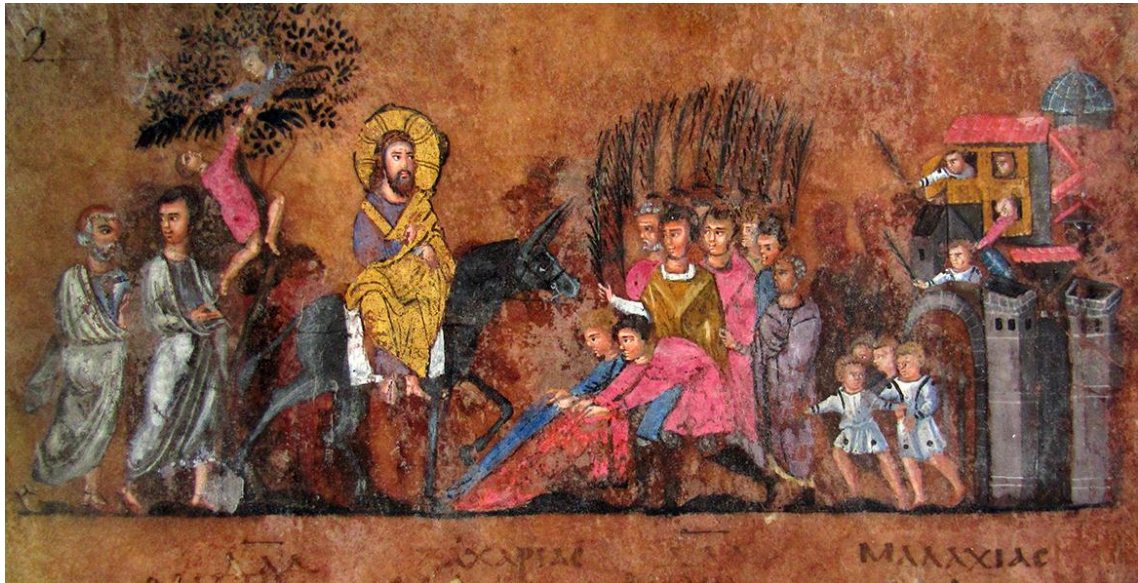

Η Είσοδος του Χριστού στα Ιεροσόλυμα ή «Βαϊοφόρος»

του Κόττη Κωνσταντίνου

Εικόνα 1 Βαϊοφόρος, Χειρόγραφο Ευαγγέλιο Rossano (Purpureus Rossanensis), f. 2, 6^{ος} αιώνας μ.Χ.

1.1. Εισαγωγικά:

Η θριαμβευτική είσοδος του Χριστού στα Ιεροσόλυμα, είναι γνωστότερη ως «Εορτή των Βαΐων» ή «Βαϊοφόρος». Συνέβη κατά την τότε Κυριακή προ του Πάσχα, 29^η Μαρτίου του 33 μ.Χ. Ο Ιωάννης, ο οποίος κάνει λόγο για 5 ημέρες πριν το Πάσχα, προφανώς μετράει από την παραμονή, είτε ως ημέρα και αυτή των Αζύμων, είτε γιατί οι Απόστολοι κατά την παραμονή εόρτασαν το Καινό Πάσχα μετέχοντας στον Μυστικό Δείπνο, τον υπό του παρόντος Χριστού προσφερόμενο¹. Εκείνη την χρονιά το Πάσχα συνέπεσε σε ημέρα Σαββάτου (5 Απριλίου). Στους Ιουδαίους δεν τελείται σε σταθερή ημέρα, αλλά ημερομηνία². Για το έτος υπάρχει βεβαιότητα παρά τα διάφορα θεολογούμενα: το πάθος του Χριστού εξαρτάται από τη γέννηση του και αυτή από τον θάνατο του Ηρώδη, ο οποίος συνέβη μετά από έκλειψη σελήνης³. Τότε έκλειψη, ολική και ορατή στην Ιερικώ, είχαμε στις 9/10 Ιανουαρίου του 1 π.Χ.⁴

Το προσκύνημα των ιουδαϊζόντων κατά τις μεγάλες εορτές και ειδικά το Πάσχα / Pesah / פֶּסַח, πραγματοποιούνταν στον Ναό των Ιεροσολύμων⁵. Είχε, ειδικά

¹ Μτ 26:17-29, Μρ 14:12-25, Λκ 22:7:38 και Ιω 13:1-30.

² «ἐναρχόμενοι τῆ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἀφ' ἑσπέρας ἔδεσθε ἄζυμα ἕως ἡμέρας μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ μηνός, ἕως ἑσπέρας. ἑπτὰ ἡμέρας ζύμη οὐχ εὐρεθήσεται ἐν ταῖς οἰκίαις ὑμῶν», Εξ 12:18-19.

³ «καὶ ἡ σελήνη δὲ τῆ αὐτῆ νυκτὶ ἐξέλιπεν», Φλάβιος Ἰώσηπος, *Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία*, XVII, 167.

⁴ Δ. Σιμόπουλος, *Το Ἄστρο των Χριστουγέννων* (Αθήνα: Ἴδρυμα Ευγενίδου, 2006), 43 κ.ε.

⁵ «καὶ ἔρχονται πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς Χεβρών, καὶ διέθετο αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ διαθήκην ἐν Χεβρών ἐνώπιον Κυρίου, καὶ χρίουσι τὸν Δαυὶδ εἰς βασιλέα ἐπὶ πάντα Ἰσραὴλ. υἱὸς τριάκοντα ἐτῶν Δαυὶδ ἐν τῷ βασιλεῦσαι αὐτὸν καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐβασίλευσεν, ἑπτὰ ἔτη καὶ μῆνας ἕξ ἐβασίλευσεν ἐν Χεβρών ἐπὶ τὸν Ἰούδαν καὶ τριάκοντα τρία ἔτη ἐβασίλευσεν ἐπὶ πάντα Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδαν ἐν Ἱερουσαλήμ», Β' Βασ 5:5. **Βλ. και Β' Βασ 6:18-19.**

προς το τέλος του ταξιδιού, ένα χαρακτήρα ανάτασης, με ούτως ή άλλως ανηφορικό προορισμό: το υψόμετρο της πόλης κυμαίνεται γύρω στα 750 μ. Στην πράξη σήμαινε την αρχή της εκπλήρωσης ενός ερμηνευτικού τύπου, αφού ο ίδιος ο Χριστός είχε προαναγγείλει την άνοδο στα Ιεροσόλυμα, την παράδοση και καταδίκη του από τους Ιουδαίους, το βασανισμό, εμπαιγμό και τη σταύρωσή του από τους Ρωμαίους και με κατάληξη την τελική ανάσταση του⁶.

1.2. Πηγές της αφήγησης:

Την Είσοδο του Χριστού στα Ιεροσόλυμα κατά το Πάσχα του Πάθους, μαρτυρούν όλοι οι ευαγγελιστές. Στον Ματθαίο το γεγονός περιγράφεται συνοπτικά, επικεντρώνοντας στην επιλογή των ζώων, την εκπλήρωση της προφητείας Ζαχαρίου, και στον αντίκτυπο του γεγονότος⁷. Ανάλογα συνοπτικό είναι και το κείμενο του Μάρκου⁸. Ο Λουκάς ιστορεί πιο αναλυτικά, εστιάζοντας στην υμνολογία – ορθή ομολογία του Χριστού και την δυσόιωνα προοπτική των Ιεροσολύμων⁹. Ο Ιωάννης, γενικότερα, έγραψε για την σχέση της κλήσης στην πίστη, με την πνευματική τυφλότητα και την ορθή ομολογία¹⁰. Από την σκοπιά του διέκρινε τον δαυιτικό βασιλικό τύπο, από τον μεσσία Χριστό, δίνοντας έμφαση στην έγερση του Λαζάρου και την αποστροφή του Θεού¹¹, υπαινισσόμενος τον φωτισμό των Εθνών¹².

Μια πολύ μεταγενέστερη και επισφαλής πηγή, συνιστά το ψευδεπίγραφο «Ευαγγέλιο του Νικοδήμου». Η Είσοδος ανιχνεύεται και στις 2 βασικές παραλλαγές του αποκρύφου, με πολλές επιμέρους διαφοροποιήσεις. Σε μια από αυτές ο Πιλάτος (είτε αυτό αποτελούσε μια όντως άλλη πηγή, είτε μυθολογήθηκε εκ των υστέρων), πληροφορείται το συμβάν κατά τη ανακριτική διαδικασία από έναν δρομέα / αγγελιοφόρο. Αυτός του μετέφερε τα περί της θριαμβευτικής εισόδου του Ιησού επί όνου και την δοξολογία από τους παίδες των Εβραίων, εβραϊστί και ελληνιστί¹³.

⁶ «ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται», Μτ 20:18-19.

⁷ Μτ. 21:1-11.

⁸ Μρ 11:1-10.

⁹ Λκ 19:28-44.

¹⁰ Ιω 9:39, 12:40 κ.α.

¹¹ Πρβλ. Ψλ 50:13, 68:18 κ.α.

¹² Ιω 12:12-18.

¹³ «Ὁ δὲ Πιλάτος μετακαλεσάμενος τὸν κούρσωρα λέγει αὐτῷ· τί τοῦτο ἐποίησας καὶ ἤπλωσας τὸ φακεῶλιόν σου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπ' αὐτῷ περιπατήσαι πεποίηκας τὸν Ἰησοῦν; Λέγει αὐτῷ ὁ κούρσωρ, κύριε ἡγεμῶν, ὅτε ἀπέστειλάς με εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς Ἀλέξανδρον, εἶδον αὐτὸν καθεζόμενον ἐπὶ ὄνου, καὶ οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων ἔκραζον ἑβραϊστί κλάδους κατεῖχον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, ἄλλοι δὲ ὑπεστρώννουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν λέγοντες· σῶσον δη, ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Κράζουσιν οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες πρὸς τὸν κούρσωρα· οἱ μὲν παῖδες τῶν Ἑβραίων ἑβραϊστί ἔκραζον, πόθεν δὲ σοὶ Ἑλλην ὑπάρχων οἶδας τὸ ἑβραϊστί; λέγει αὐτοῖς ὁ κούρσωρ· ἠρώτησα τινα τῶν Ἰουδαίων καὶ εἶπα· τι ἐστίν, ὁ κράζουσιν ἑβραϊστί; κακεῖνός ἡρμήνευσε μοι. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· πῶς δὲ ἔκραζον ἑβραϊστί; Λέγουσι αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ὡσαννά, μεμβρομή, βαρουχαμμά, ἄδοναῖ. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· καὶ τὸ Ὡσαννά καὶ τὰ λοιπὰ τί ἐρμηνεύεται; Λέγουσι αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Σῶσον δη, ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Εἰ οὖν ὑμεῖς μαρτυρεῖτε τὰς φωνὰς τὰς παρὰ τῶν παιδῶν λεχθείσας, τι ἤμαρτεν ὁ κούρσωρ; Οἱ δὲ ἐσιώπησαν», Ψευδο-Νικόδημος, *Υπομνήματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πραχθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου* (Pars I–A), 1, 3-4.

2 ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΑΪΟΦΟΡΟΥ

2.1. Τα ζώα της διήγησης:

Η παρουσία των ζώων, της όνου και του πώλου, έχει κεντρικό ρόλο στην αφήγηση. Συνδέεται ασφαλώς με χωρία και περιστατικά της Παλαιάς Διαθήκης, ενώ έχουμε πολύ ενδιαφέροντα αρχαιοελληνικά παράλληλα. Ο Χριστός, όταν προσέγγισαν ή έφτασαν στην κόμη Βηθσαγή, στους πρόποδες του Όρους των Ελαιών, έστειλε τους μαθητές του σε απέναντι κόμη, ώστε να παραλάβουν μια θηλυκή όνο / γαϊδούρα και ένα πώλο / πουλάρι¹⁴. Αντίθετα στον Ιωάννη γίνεται λόγος για επίβαση του Χριστού σε ονάριο / γαϊδουράκι¹⁵. Στον Μάρκο αυτό είναι πώλος, επί του οποίου δεν είχε ως τότε καθίσει κανείς. Ζητήθηκε, μάλιστα, λόγος από τους Αποστόλους, όταν τους αντιλήφθηκαν να παίρνουν το ζώο¹⁶. Το πιθανότερο είναι αμφότεροι οι ευαγγελιστές να εννοούν το ίδιο, δηλαδή ο πώλος να ταυτίζεται με πώλο όνου και το ονάριο.

Ο πώλος παρότι δεν είχε υποστεί εξημέρωση, δέχθηκε τον Χριστό ως κύριό του, ενώ οι αντιδρώντες, δεν επέμειναν περαιτέρω. Σχολιάζοντας, ουσιαστικά τον Μάρκο ο Ιωάννης Χρυσόστομος, δέχθηκε την μη αντίδραση, ούτε καν προς τους μαθητές του, ως ένα διπλό μήνυμα: ο Χριστός μπορούσε να επιβληθεί χωρίς να οδηγηθεί στο πάθος, αλλά το δέχθηκε εκούσια, ενώ οι μαθητές όφειλαν να παραδειγματιστούν και να δείξουν υπακοή¹⁷. Γενικότερα η όνος έχει διάφορες συνδέσεις, οι οποίες υποδηλώνουν στον Χριστό την ιδιότητα του Δημιουργού και Κύριου της φύσεως. Μια περίπτωση λ.χ. όπου όνος παρακούει το ανθρώπινο αφεντικό του υπέρ του Θεού, ήταν η περίπτωση του Βαρλαάμ¹⁸. Από την άλλη, στην αρχαία μυθολογία και θεολογία, όνος και πώλος, σχετίζονταν με τον Ήφαιστο. Με τέτοιο ζώο επανήλθε, όχι εκούσια, στον Όλυμπο, όντας εκ των θεοτήτων της

¹⁴ «λέγων αυτοῖς· πορεύητε εἰς τὴν κόμην τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μου», Μτ 21:2.

¹⁵ «εὐρών δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄναριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον», Ιω 12:14.

¹⁶ «καὶ λέγει αυτοῖς· ὑπάγετε εἰς τὴν κόμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. καὶ ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί ποιεῖτε τοῦτο; εἶπατε ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει, καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν ὧδε. ἀπήλθον δὲ καὶ εὗρον τὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐτόν. καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αυτοῖς· τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπον αυτοῖς καθὼς ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφήκαν αὐτούς», Μρ 11:2-6

¹⁷ «Καὶ γὰρ ἀμφότερα ὁμοίως θαυμαστά ἦν. καὶ εἰ μὴδὲν εἶπον, ἔλκομένων τῶν ὑποζυγίων, καὶ εἰ εἰπόντες καὶ ἀκούσαντες, ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει, παρεχώρησαν καὶ οὐκ ἀντέστησαν, καὶ ταῦτα οὐκ αὐτὸν ὀρώντες, ἀλλὰ τοὺς μαθητάς. Ἀπὸ τούτων αὐτοὺς παιδεύει, ὅτι καὶ Ἰουδαίους ἐδύνατο καὶ ἄκοντας κωλύσαι διόλου μέλλοντας αὐτῷ ἐπιέναι, καὶ ἀφώνους καταστήσαι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε. Καὶ ἕτερον δὲ μετὰ τούτων διδάσκει τοὺς μαθητάς, ὅπερ ἂν αἰτήσῃ δίδοναι· κὰν αὐτὴν κελεύσῃ τὴν ψυχὴν προέσθαι. καὶ ταύτην παρέχειν, καὶ μὴ ἀντιλέγειν. Εἰ γὰρ οἱ ἄγνωστοι αὐτῷ παρεχώρησαν, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὺς ἀπάντων ἐξίστασθαι δεῖ», Ιωάννης Χρυσόστομος, *Υπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, Ὁμιλία Ξζ', PG 58, 627.

¹⁸ «καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ· διατί ἐπάταξας τὴν ὄνον σου τοῦτο τρίτον; καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐξηλθὼν εἰς διαβολὴν σου, ὅτι οὐκ ἀσεία ἡ ὁδός σου ἐναντίον μου, καὶ ἰδοῦσά με ἡ ὄνος ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ τρίτον τοῦτο· καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν, νῦν οὖν σὲ μὲν ἀπέκτεινα, ἐκείνην δ' ἂν περιεποιήσαμην. καὶ εἶπε Βαλαὰμ τῷ ἀγγέλῳ Κυρίου· ἡμάρτηκα, οὐ γὰρ ἠπιστάμην ὅτι σὺ μοι ἀνθέστηκας ἐν τῇ ὁδῷ εἰς συνάντησιν· καὶ νῦν εἰ μὴ σοὶ ἀρκέσει, ἀποστραφήσομαι», Ἀρ 22:32-34.

δημιουργίας¹⁹. Παράλληλα ήταν και χωλός²⁰, με τον Δημιουργό Χριστό να δέχεται, προφητικά, το πλήγμα στην πτέρνα²¹. Εξαιρετικές διαλεκτικές προς τον Χριστό, των οποίων η ανάπτυξη δεν είναι της παρούσης.

Εικόνα 2 ΟΉφαιστος επί όνου, επιστρέφει στον Όλυμπο με την συμβολή του Διονύσου, ερυθρόμορφη αττική σκύφος, αποδίδεται στον ζωγράφο του Κλεοφώντος, 430-420 π.Χ., Toledo Museum of Art

2.2. Η προφητεία Ζαχαρίου:

Η κύρια προφητεία με την οποία συνδέουν το γεγονός οι Ματθαίος και Ιωάννης, είναι αυτή του Ζαχαρίου:

«Χαίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ίερουσαλήμ· **ιδού ο βασιλεύς σου έρχεται σοι, δίκαιος και σώζων αυτός, πραΰς και έπιβεβηκώς επί ύποζύγιον και πώλων νέον.** και έξολοθρεύσει άρματα έξ Έφραϊμ και ίππον έξ Ίερουσαλήμ, και έξολοθρεύεται τόξον πολεμικόν, και πλήθος και ειρήνη έξ έθνών· και κατάρξει ύδάτων έως θαλάσσης και από ποταμών έως διεκβολών γης. και σύ έν αίματι διαθήκης σου έξαπέστειλας δεσμίους σου έκ λάκκου ούκ έχοντος ύδωρ²²»

Κατά τον Ιωάννη Χρυσόστομο, το προφητικό στοιχείο της θριαμβικής εισόδου με πώλο όνου στα Ιεροσόλυμα, δηλώνει το ότι ο Θεός μέλλει να βρει ανάπαυση στα «ακάθαρτα» Έθνη²³. Έτσι η όνος είναι ο «ακάθαρτος» λαός, τον οποίο

¹⁹ «Οί μέν ούν ποιούντες τόν Κόσμον Ζεύς και Ποσειδών εισι και Ήφαιστος», Σαλούστιος, *Περί Θεών και Κόσμου*, VI, ΙΑ΄ «Περί τών δώδεκα έγκοσμίων», 3.

²⁰ «αὐτάρ ὁ γ΄ ἠπεδανός γέγονεν μετὰ πᾶσι θεοῖσι παῖς ἐμός Ἡφαίστος, ῥικνός πόδας, ὄν τέκον αὐτή», Όμηρικοί ύμνοι, *Εἰς Απόλλωνα Πύθιον*, 316-317.

²¹ «και έχθραν θήσω ανά μέσον σου και ανά μέσον τής γυναικός και ανά μέσον τοῦ σπέρματός σου και ανά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αυτός σου τηρήσει κεφαλήν, και σύ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν», Γεν 3:15.

²² Ζαχ 9:9-11.

²³ «Και ή μέν διά τών έργων ήν, ή διά τής καθέδρας τοῦ όνου· ή δέ διά τών ῥημάτων, ή τοῦ προφήτου Ζαχαρίου· και γάρ ειπεν, ότι καθεδείται ο βασιλεύς επί όνου. Και καθίσας αυτός και πληρώσας αὐτήν, έτέραν πάλιν εδίδου προφητείας αρχήν, δι' ὧν έποίηι τὰ μέλλοντα προδιατυπών. Πώς και τίνι τρόπω; Τών ακαθάρτων έθνών τήν κλησιν προανεφώνει, και ότι αυτοίς έπαναπαύσεται, και ειΐξουσιν αὐτῶ και έψονται· και προφητεία διεδέχετο προφητεϊάν», Ιωάννης Χρυσόστομος, *Υπόμνημα εις τόν Άγιον Ματθαϊον τόν Εὐαγγελιστήν*, Όμιλία Ξς', PG 58, 627.

ο Χριστός καθάρισε. Η όνος ταυτίζεται στον Χρυσόστομο με τα Έθνη, ενώ ο πάλος με τον παλαιό Ισραήλ, ο οποίος ως άλλος λαγός, θα κατέληγε ακόλουθος της «χελώνας» την οποία υποτιμούσε. Η επίκληση της Προς Ρωμαίους, δείχνει να ισχυροποιεί την άποψή του²⁴. Οι απόστολοι έλυσαν τα υποζύγια (τα σύμβολα δηλαδή της σκλαβιάς), ενώ με την παράδοσή τους, διδακτική και μυστηριακή (τα μάτια τα οποία έστρωσαν επάνω στο ζώο), θα δρομολογούσαν τον ερχομό του Χριστού προς τα έθνη ως εκκλησιαστική μυστηριακή κεφαλή. Εντούτοις μπορεί η όνος, να μην είναι, απαραίτητα, τα Έθνη, αλλά ο καινός Ισραήλ. Στην Καινή Διαθήκη, δεν υπερέχουν οι Ιουδαίοι των Ελλήνων, ούτε οι Έλληνες των Βαρβάρων. Προ της μυστηριακής αναγέννησης, όλοι είναι αμύητοι. Πολύ εύστοχα ο Χρυσόστομος χαρακτηρίζει ως τύπο Εκκλησίας την όνο, ίσως όχι τυχαία θήλυ. Έχουμε να κάνουμε με εσχατολογική και όχι προχριστιανική ιερωσύνη²⁵. Μια ιερωσύνη χαρισματική η οποία διδάσκει, πως τα χαρίσματα του Θεού δεν είναι δεδομένα και τα οποία ανόητα πολλοί Ιουδαίοι ανήγαγαν σε αξιωματικά – γενετικά: ανά πάσα στιγμή μπορούσαν να αρθούν από τον Θεό²⁶. Θα ήταν παράλειψη, ασφαλώς, να μην παραθέσουμε στον Ζαχαρία, μια παρόμοιας σπουδαιότητας προφητεία του Ησαΐου. Σε αυτήν η Ιερουσαλήμ θα έχει καινό όνομα, σύμβολα βασιλείας, θα είναι δόξα Θεού, δεν θα είναι εγκαταλελειμμένη, αλλά οικουμένη. Θα κατοικούν οι υιοί Θεού²⁷, θα αποτελεί κάλεσμα εθνών, όντας εντός ο αγιασμένος λαός του Θεού²⁸. Όπως και να έχουν τα

²⁴ «Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται· ἤξει ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ», Ρωμ 11:25-26.

²⁵ «Ἐνταῦθα γὰρ ἡ Ἐκκλησία δηλοῦται διὰ τοῦ πάλου, καὶ ὁ λαὸς ὁ νέος, ὁ ποτὲ μὲν ἀκάθαρτος, μετὰ δὲ τὸ καθίσαι τὸν Ἰησοῦν καθαρὸς γενόμενος», Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Υπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Ἐὐαγγελιστὴν*, Ὀμιλία ΕΞ', PG 58, 628.

²⁶ «Ἄσω δὴ τῷ ἡγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου τῷ ἀμπελώνι μου. ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι. καὶ φραγμὸν περιέθηκα καὶ ἐχαράκωσα καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον Σωρὴχ καὶ ὠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτοῦ καὶ προλήνιον ὠρυξα ἐν αὐτῷ· καὶ ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. καὶ νῦν, οἱ ἐνοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, κρίνατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἀναμέσον τοῦ ἀμπελώνός μου. τί ποιήσω ἔτι τῷ ἀμπελώνι μου καὶ οὐκ ἐποίησα αὐτῷ; διότι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. νῦν δὲ ἀναγγελάω ὑμῖν τί ἐγὼ ποιήσω τῷ ἀμπελώνι μου· ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν, καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα· καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελώνά μου καὶ οὐ τμηθῆ οὐδὲ μὴ σκαφή, καὶ ἀναβήσονται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον ἀκανθαὶ καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν. ὁ γὰρ ἀμπελῶν Κυρίου σαβαὼθ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστι καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα νεόφυτον ἡγαπημένον· ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν», Ης 5:1-7.

²⁷ «ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ», Ἰω 1:12.

²⁸ «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι καὶ διὰ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται. καὶ ὄψονται ἔθνη τὴν δικαιοσύνην σου καὶ βασιλεῖς τὴν δόξαν σου, καὶ καλέσει σε τὸ ὄνομά σου τὸ καινόν, ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτό. καὶ ἔση στέφανος κάλλους ἐν χειρὶ Κυρίου καὶ διάδημα βασιλείας ἐν χειρὶ Θεοῦ σου...**σὺ γὰρ κληθήσεται Θέλημα ἐμόν, καὶ τῇ γῇ σου Οἰκουμένη**, ὅτι εὐδόκησε Κύριος ἐν σοὶ καὶ ἡ γῆ σου συνοικισθήσεται...**ὄν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί...ἐξάρατε σύσσημον εἰς τὰ ἔθνη...εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ἰδοὺ ὁ σωτὴρ σοὶ παραγγέγονεν ἔχων τὸν ἑαυτοῦ μισθὸν καὶ τὸ ἔργον πρὸ προσώπου αὐτοῦ...καὶ καλέσει αὐτὸν λαὸν ἅγιον, λελυτρωμένον ὑπὸ Κυρίου· σὺ δὲ κληθήσῃ ἐπιζητούμενη πόλις καὶ οὐκ ἐγκαταλελειμμένη», Ης 62:1-12**

παραπάνω, οι μαθητές κατενόησαν πολύ αργότερα την Βαϊοφόρο ως προφητική εκπλήρωση²⁹.

2.3. Η Πύλη της Εισόδου του Χριστού στα Ιεροσόλυμα:

Η είσοδος στα Ιεροσόλυμα, γινόταν από διάφορες και ονομαστές πύλες. Οι ευαγγελιστές δεν παραδίδουν το όνομα της, ωστόσο η σχετική παράδοση θεωρούσε πάντα την ανατολική Χρυσή Πύλη, ως αυτήν δια της οποίας ο Ιησούς εισήλθε στην ιερά πόλη.

Εικόνα 3 Η Χρυσή ή Ανατολική Πύλη, Ιεροσόλυμα

Πρόκειται για ένα λογικό συμπέρασμα, αφού η εν λόγω Πύλη, όπως και το κλείσιμο αυτής, συνδέεται με συγκεκριμένη εσχατολογική προφητεία:

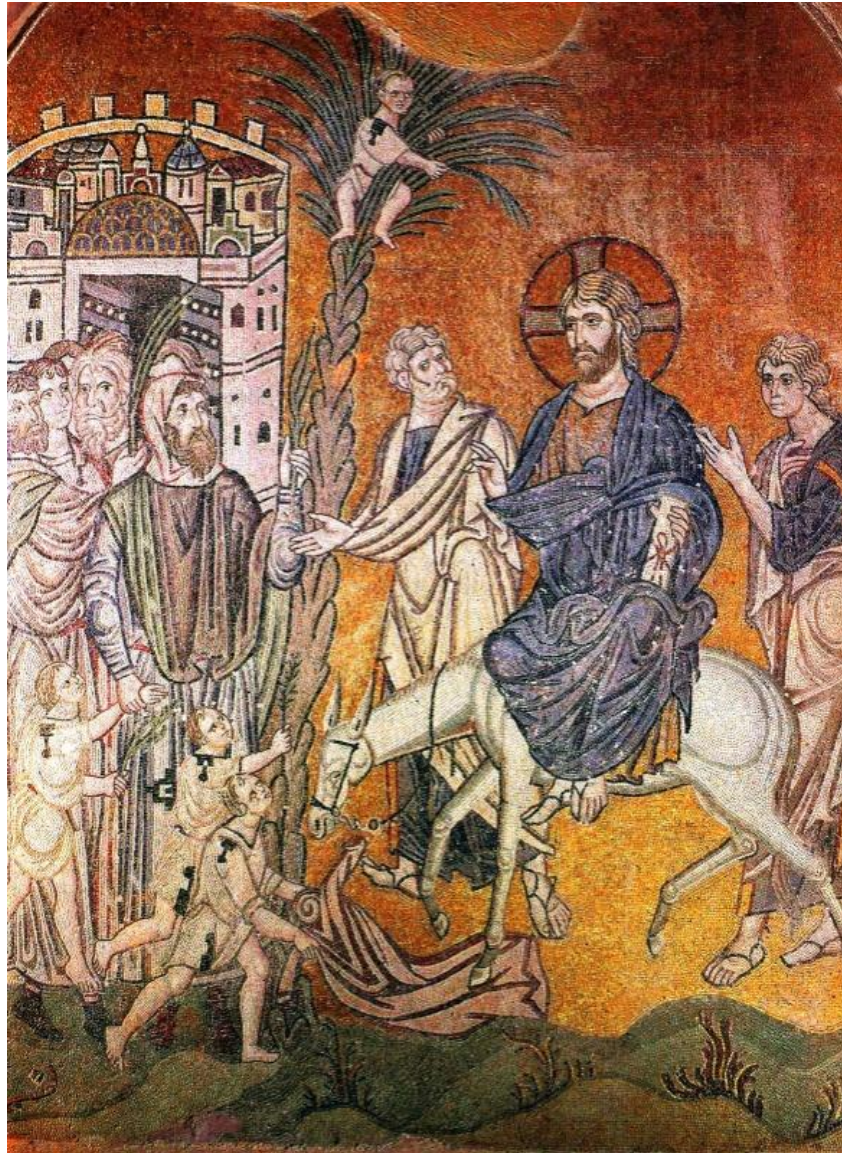
«Καὶ ἤγαγέ με ἐπὶ τὴν πύλην τὴν βλέπουσαν κατὰ ἀνατολὰς καὶ ἐξήγαγέ με... καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται, καὶ οὐδεὶς μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, καὶ ἔσται κεκλεισμένη»³⁰

Μετά το 629 και την επαναφορά εκ των Περσών του Τιμίου Σταυρού από τον Ηράκλειτο, η Χρυσή Πύλη έκλεισε. Άνοιγε, μόνο, κατά την ημέρα των Βαΐων, οπότε και διέρχονταν ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων. Γενικά το κλείσιμο της Πύλης έγινε πολύ πρώιμα από τον Ομάρ Χαττάπ, μετά το 637 και την άλωση των

²⁹ «Ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ», 12:16.

³⁰ Ιεζ 43:1 και 44:2.

Ιεροσολύμων. Ασφαλώς ως πύλη αδιόδευτος η οποία οδηγεί στην εσχατολογική ανατολική λύτρωση (ας θυμηθούμε τον ανατολικό χριστιανικό ταφικό προσανατολισμό³¹), θεωρήθηκε η Θεοτόκος. Ευλογήθηκε ως Χώρα του Αχωρήτου, υπηρετώντας την θεία ενανθρώπιση³². Το στρώσιμο της οδού με τα ατομικά ιμάτια ώστε να περάσει ο Χριστός³³, δύναται να σχετισθεί ως μια χριστολογική αλληγορία της σωτηρίας³⁴.

Εικόνα 4 Βαϊοφόρος, ψηφιδωτό, Μονή Δαφνίου, διακρίνεται η από «ανατολών» έλευση του Χριστού, δηλωτικό, ίσως, εσχατολογίας και της προς ανατολάς Χρυσής Πύλης των Ιεροσολύμων, 1080-1100 μ.Χ.

³¹ Ε. Μαρκή, *Η νεκρόπολη της Θεσσαλονίκης στους υστερορωμαϊκούς και παλαιοχριστιανικούς χρόνους*, (Αθήνα: ΤΑΠ, 2006), 205-206.

³² «Χαῖρε Πύλη μόνη, ἦν ὁ Λόγος, διώδευσε μόνος, ἡ μοχλοῦς, καὶ πύλας Ἄιδου Δέσποινα, τῷ τόκῳ σου συντρίψασα· χαῖρε ἡ θεία εἴσοδος, τῶν σωζομένων Πανύμνητε», Θεοτόκιον Ωδῆς Γ', *Κανὼν Ακαθίστου Ὑμνου*.

³³ «πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώνουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ», Λκ 19:36.

³⁴ «λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ», Ἰω 14:6.

2.4. Βασικά στοιχεία της εικονογραφίας της Βαϊοφόρου:

Ας ειπωθούν λίγα πράγματα εδώ, για την εορτή και εικονογραφία της Βαϊοφόρου³⁵. Η μεν εορτή απαντά το αργότερο προς το τέλος του 4^{ου} αιώνα και το «Οδοιπορικό» της Αιθερίας. Εκεί τελούνταν κατά την 11η εσπερινή ώρα (5 το απόγευμα) η ανάγνωση του Ευαγγελίου και άρχιζε θριαμβευτική πομπή η οποία εκκινούσε από το Όρος των Ελαιών και η οποία κατέληγε με πανηγυρικό Εσπερινό στο Μαρτύριο της Αναστάσεως³⁶.

Ανάλογα πρώιμη είναι και η εμφάνιση του θέματος. Το θέμα φιλοτεχνούνταν πιθανότατα από τον 3^ο αιώνα και αναμφίβολα τον 4^ο αιώνα. Ένα τέτοιο παράδειγμα εμφανίζεται σε σαρκοφάγο, η οποία σήμερα ανήκει στο Μουσείο του Βατικανού. Ο Χριστός, νέος και αγένειος, ο οποίος μάλλον προσλαμβάνει εικαστικά χαρακτηριστικά του θεοποιημένου Αλεξάνδρου, εισέρχεται θριαμβευτής επί της όνου (Εικ. 5). Ήδη σε αυτήν την παράσταση, έχουμε διαμορφωμένα τα βασικά και γνωστά έως σήμερα συνανήκοντα στοιχεία³⁷.

Εικόνα 5 Βαϊοφόρος, Σαρκοφάγος της Βηθεσδά, Μουσείο Βατικανού, τέλη 3ου - αρχές 4ου αιώνα π.Χ.

Σε μια άλλη περίπτωση, αυτή μιας σαρκοφάγου του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης, ανιχνεύουμε πιο έντονα την παρουσία των παιδών και νηπίων, τα οποία εις πείσμα των απίστων αινούν τον γενειοφόρο Χριστό (Εικ. 6)³⁸.

Εικόνα 6 Βαϊοφόρος (λεπτ.). Σαρκοφάγος, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης, ~312 μ.Χ.

³⁵ Σ. Γερμανίδου, Το απεκδυόμενο παιδί της Βαϊοφόρου: στοιχείο ρεαλισμού ή συμβολισμού;, *PORPHYRA* 23 (2015), 87, παρ. 241.

³⁶ Ε. Δ. Θεοδώρου, «Τὸ ὁδοιπορικὸν τῆς Αἰθερίας ἐξ ἐπόψεως Λειτουργικῆς», *ΘΕΟΛΟΓΙΑ* 61 (1990), 131-132.

³⁷ R. Milburn, *Early Christian Art and Architecture* (Berkeley & L. A.: University of California Press, 1991), 73.

³⁸ « ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρητίσω αἶνον ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν», Ψλ 8:3.

Αγένειο ανιχνεύουμε τον Χριστό και σε άλλες ανάγλυφες παραστάσεις, όπως σε σαρκοφάγους του Βατικανού, των Συρακουσών (Εικ. 7), αλλά και αυτή του Junius Bassus (Εικ. 8), παράλληλα με το στοιχείο του στρωσίματος των ενδυμάτων.

Εικόνα 7 Βαϊοφόρος, Σαρκοφάγος Adelfritha, Κατακόμβες Ιωάννου, Συρακούσες, 325-350 μ.Χ.

Εικόνα 8 Βαϊοφόρος (λεπτό), Σαρκοφάγος του Junius Bassus, Θησαυρός Βασιλικής Αγίου Πέτρου, 359 μ.Χ.

Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση του Ευαγγελίου του Rossano, όπου στη σχετική σελίδα η παράσταση απλώνεται εγκάρσια στο άνω τμήμα, ενώ χαμηλότερα το θέμα πλαισιώθηκε με την αναγραφή σχετικών προφητειών (Εικ. 1).

2.5. Η ορθή ομολογία του Χριστού ως ευχαριστιακή προϋπόθεση:

Η ρηχή πίστη των τότε Ιουδαίων κατά τον Χρυσόστομο, φαίνεται από το γεγονός ότι θαύμασαν μάλλον την μεγαλειώδη υποδοχή, παρά τα τόσα σημεία, των οποίων η φήμη περιέβαλε τον Χριστό. Μάλιστα είχε προηγηθεί η έγερση του Λαζάρου και ένας ευτελής λόγος της υποδοχής του Χριστού, ήταν για να δουν τον αναστηθέντα Λάζαρο³⁹. Ασφαλώς και υπό ρωμαϊκή κατοχή, ο Ιησούς αντιμετώπιζονταν, εσφαλμένα, ως ένας κοσμικός Μεσσίας, ο οποίος θα αποκαθιστούσε το κοσμικό κράτος⁴⁰. Η περιώνυμη χρήση βαΐων εκ φοινίκων, υποδηλώνει βιβλικά την δικαιοσύνη⁴¹, ενώ στον εθνικό χώρο ταυτίστηκε με θριάμβους πολεμικούς, για τους οποίους υπήρχε προφητεία / χρησμός και γενικά με παραδόσεις ηλιολατρίας⁴².

Ιδιαίτερα στον Λουκά, τονίστηκε η ομολογία της θεότητας του Χριστού, είτε με τον ύμνο των Αποστόλων και την αντίδραση των Φαρισαίων, είτε με την αποστομωτική απάντηση του Χριστού⁴³. Δεν είναι τυχαία η αναφορά στο θρήνο για την καταστροφή των Ιεροσολύμων⁴⁴, ο οποίος μπορεί, βέβαια, να δώσει και πάλι ζεύξη με τον Ησαΐα⁴⁵. Η ορθή ομολογία προς τον Χριστό, συνιστά ευχαριστιακή προϋπόθεση. Χαρακτηριστικό ως προς αυτό, είναι η επανάγνωση της σκληρής απόφασης του Δαβίδ, να τιμωρήσει και απαγορεύσει σε τυφλούς και χωλούς την είσοδο στον Οίκο του Κυρίου⁴⁶. Ας αναλογιστούμε εδώ τον Ματθαίο, και την ίαση των δύο τυφλών της Ιεριχούς, ελάχιστα πριν την Βαϊοφόρο⁴⁷. Ο καινός Δαβίδ, δεν θα επιτρέψει την λυτρωτική είσοδο στην Βασιλεία των Ουρανών, τον αληθινό Οίκο του Θεού, τυφλών στην πίστη, άκαρδων και χωλών κατά την σωτήρια οδό⁴⁸.

³⁹ «Ἐγνώ οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστὶ, καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν», Ιω 12:9.

⁴⁰ «οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;», Πρ 1:6.

⁴¹ «δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, ὡσεὶ ἡ κέδρος ἢ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται», Ψλ 91:13. **Βλ. και** «ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἡλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ, καὶ ἐξελεύσεσθε καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα», Ματ 4:2.

⁴² «Φοῖβε ἄναξ, ὅτε μὲν σε θεὰ τέκε πότνια Λητώ φοῖνικος ῥαδινης χερσὶν ἐφαψαμένη ἀθανάτων κάλλιστον ἐπὶ τροχοειδέι λίμνῃ, πᾶσα μὲν ἐπλήσθη Δῆλος», Θεογονία, Ἐλεγείαι, 4-5.

⁴³ «ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τὴν καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἤρξατο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων λέγοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκραξόνται», Λκ 19:37-40. **Βλ και** «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», Ψλ 117:26.

⁴⁴ Λκ 19:41-44.

⁴⁵ «ἔγνω βουὸς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαός με οὐκ ἠγάπησεν», Ης 1:3.

⁴⁶ «Καὶ ἀπῆλθε Δαβὶδ καὶ οἱ ἄνδρες αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ πρὸς τὸν Ἰεβουσαῖον τὸν κατοικοῦντα τὴν γῆν. καὶ ἐρρέθη τῷ Δαβὶδ· οὐκ εἰσελεύσῃ ὧδε, ὅτι ἀντέστησαν οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοὶ λέγοντες ὅτι οὐκ εἰσελεύσεται Δαβὶδ ὧδε. Καὶ κατελάβετο Δαβὶδ τὴν περιοχὴν Σιών (αὕτη ἡ πόλις τοῦ Δαβὶδ)», Β' Βασ 5:6-7.

⁴⁷ «καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαβὶδ», Μτ 20:30 καὶ ἐν γένει 20:29-34.

⁴⁸ «τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τὴν καρδίαν καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς», Ιω 12:40.

Εικόνα 9 Βαϊοφόρος, τοιχογραφία, Εκκλησία Ταξιάρχη / Νικηφόρου Φωκά, Καππαδοκία. 964-965 μ.Χ.

Εικόνα 10 Giotto di Bondone, Η Είσοδος στα Ιεροσόλυμα, τοιχογραφία, Veneto Padua Scrovegni Cappella, 1303-5 μ.Χ.

Εικόνα 11 «έκ στόματος νηπίων και θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν...πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, πρόβατα, καὶ βόας ἀπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν», Ψαλμός 8,3 & 7-9, Ψαλτήρας Chludon, 850-875 μ.Χ.